

Ministerul Educației și Cercetării

Limba și literatura română

Marin Iancu
Rodica Lăzărescu

Manual pentru clasa a IX-a

Corint

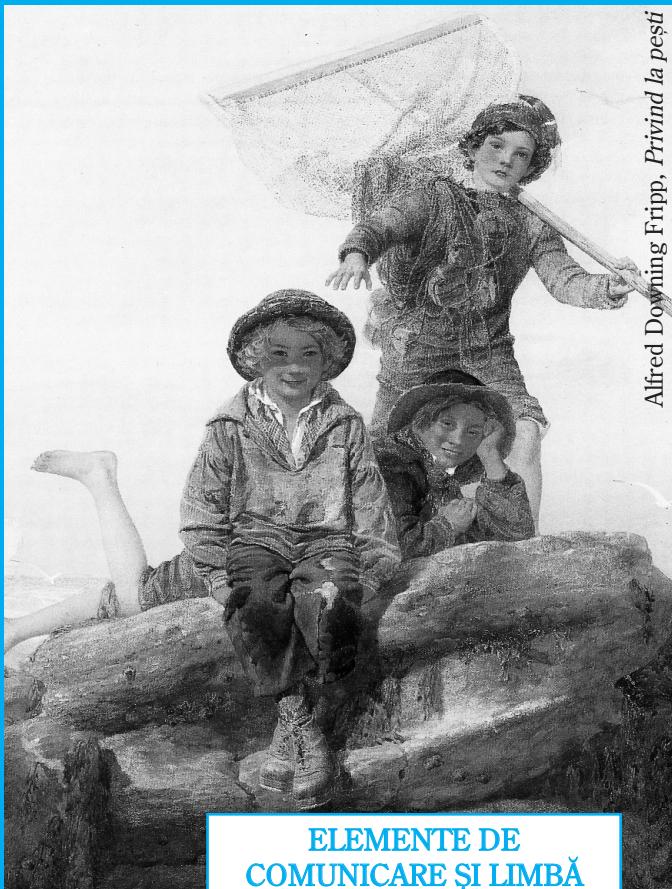
1 Joc și joacă

LITERATURĂ

- „LUMEA CA SPECTACOL”
Ion Creangă,
Amintiri din copilărie
- LITERATURA —
JOC AL CREATIVITĂȚII
ARTISTICE
Tudor Arghezi,
Horă de băieți
- „PĂPUȘARII LITERARE”
Eugen Ionescu,
*Elegie pentru
păpușă cu tărâțe*
- POEZIA LUDICĂ
Lewis Carroll,
Bâzdăbocul

FICȚIUNE ȘI REALITATE

- JOCUL CA METAFORĂ
A EXISTENȚEI
Lucian Blaga,
*Hronicul și cântecul
vârstelor*

Alfred Downing Fripp, *Privind la pește*

ELEMENTE DE COMUNICARE ȘI LIMBĂ

- Comunicarea. Comunicarea verbală
- Tipuri de texte
- Comicul
- Elemente verbale ale comunicării

„LUMEA CA SPECTACOL”

ION CREANGĂ
(1837–1889)

(PRE)TEXT

- Apărute din cele mai vechi timpuri, jocurile sunt activități desfășurate după anumite reguli. Solicitând pasiune, șicusință, imaginație și perseverență, jocurile devin, în varietatea și complexitatea lor, atât de atrăgătoare și de provocatoare, încât oamenii își petrec o bună parte din timp învățând să-și folosească priceperile, deprinderile și cunoștințele impuse de aceste jocuri.
- Încercați să definiți jocul. Explicați în cel mult zece enunțuri ce reprezintă pentru voi jocul.
- Numiți și descrieți unul dintre tipurile de jocuri preferate de voi:
 - jocuri de copii
 - jocuri competiționale
 - jocuri strategice
 - cărțile de joc
 - jocurile cu ținte
 - jocurile cu zaruri
 - jocurile cu hârtie și creion
 - jocurile de masă
 - jocurile electronice
 - jocurile de bibliotecă.

■ S-a născut la Humulești, în 10 iunie 1839, „din părinți români: Ștefan a lui Petrea Ciubotariul din Humulești și soția sa, Smaranda, născută (David) Creangă, din satul Pipirig, județul Neamțului”, o familie ce prețuia știința de carte. Aceasta o va determina pe Smaranda să-și dorească cu ardoare ca băiatul să fie dat la școală și să-și continue învățătura.

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

de ION CREANGĂ
(fragment)

II

Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stâlpul hornului unde lega mama o șfară cu motocei la capăt, de crăpau mâțele jucându-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humuit, de care mă țineam când începusem a merge copăcel, la cuptorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi băieții de-a mijoașa,

Copilăria și-o petrece în Humulești, sat aşezat la răscrucce de drumuri din tre munte și locurile mai joase ale Moldovei. Ion Creangă depline primele noțiuni de școală „după moda veche”, pe lângă biserică satului, cu Tânărul dascăl de biserică Vasile a Iliaiei, numit de copii „bădița Vasile”. Observând buna memorie a băiatului și ușurința de a citi, bunicul David l-a trimis pe Ionică, împreună cu fiul său mai mic, Dumitru, la Broșteni, la școala condusă de profesorul Nanu. Reîntors acasă, prin 1853, este înscris la Școala Domnească din Târgu-Neamț, unde îl are ca învățător pe originalul călugăr Isaia Teodorescu, eroul din *Popa Duhu*. În scriptele școlii figura cu numele de *Stefănescu Ion*. În 1854 frecventează „școala de catihei”, recent înființată la Fălticeni. Aici se produce o schimbare de nume: Tânărul este înscris în catalog ca *Ion Creangă*. După desființarea acestei școli, Creangă a primit sfatul și recomandarea de a merge la Seminarul Teologic „Veniamin Costache” de la Iași. Își termină studiile din primul ciclu seminarial, devenind diacon.

și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, parcă-mi saltă și acumă inima de bucurie! Și, Doamne, frumos era pe atunci, căci și părinții, și frații, și surorile îmi erau sănătoși, și casa ni era îndestulată, și copiii și copilele megieșilor erau de-a pururea în petrecere cu noi și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea!

Si eu eram vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros ca vântul în tulburarea sa.

Și mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale, îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele dintre nouri după o ploaie îndelungată: „Ieși, copile cu părul bălan, afară și râde la soare, doar s-a îndrepta vremea”. Si vremea se îndrepta după râsul meu...

Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei, care și ea cu adevărat că știa a face multe și mari minunății: alunga nourii cei negri de pe deasupra satului nostru și abătea grindina în alte părți, înfigând toporul în pământ afară, dinaintea ușii; închega apa numai cu două picioare de vacă, de se încrucea lumea de mirare; bătea pământul sau păretele sau vrun lemn, de care mă păleam la cap, la mâna sau la picior, zicând: „Na, na!” și îndată-mi trecea durerea... Când vuia în sobă tăciunele aprins, care se zice că face a vânt și vreme rea, sau când țiuia tăciunele, despre care se zice că te vorbește cineva de rău, mama îl mustra acolo în vatra focului, și-l buchisa cu cleștele, să se mai potolească dușmanul. Si mai mult decât atâtă: oleacă ce nu-i venea mamei la socoteală căutătura mea, îndată pregătea, cu degetul îmbălat, puțină tină din colbul adunat pe opsasul încălțării; ori mai în grabă lua funingină de la gura sobei, zicând: „Cum nu se dioache călcâiul sau gura sobei, aşa să nu mi se dioache copilașul!” și-mi făcea apoi câte un banchi boghet în frunte ca să nu-și prăpădească odorul!... și altele multe încă făcea.

Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe căt mi-aduc aminte; și-mi aduc bine aminte, căci brațele ei m-au legănat, când ii sugeam țâta cea dulce și mă alintam la sănu-i gângurind și uitându-mă în ochii ei cu drag! Si sânge din sângele ei

Prin septembrie 1858 se înscrise la „Școala prepartandală”, un fel de „fabrică de învățători” improvizată, de unde este admis din 8 ianuarie 1864 la Școala Normală de la Trei Ierarhi, condusă de T. Maiorescu. Este remarcat pentru sărăguința dovedită și pentru vocația pedagogică. Primește o suplinire la clasa I a Școlii de aplicație, unde este titularizat la 2 noiembrie 1864. Publică o serie de manuale didactice. La 15 iunie 1872 „este exclus dintre clericii altarului” și se mută la marginea Ticăului din Iași, unde, obligat de o serie de greutăți, își deschide un debit de tutun. În 1874, T. Maiorescu îl reîncadrează în învățământ, oferindu-i-se un post de institutor la o școală de băieți.

■ Ajuns la vîrstă de treizeci și opt de ani, Creangă se înfățișează drept un mare scriitor, dar geniul său creator a fost descoperit de M. Eminescu, pe atunci revizor școlar la Iași și Vaslui. Povestitorul este introdus de către poet în cenaclul „Junimii”, inaugurându-și ciclul de *Povești cu lectura povestirii Soacra cu trei nurori*, publicată apoi în „Con vorbiri literare” (1 octombrie 1875).

și carne din carnea ei am împrumutat, și a vorbi de la dânsa am învățat. Iar înțelepciunea de la Dumnezeu, când vine vremea de a prinde omul ce-i bine și ce-i rău.

Dar vremea trecea cu amăgele și eu creșteam pe nesimțite, și tot alte gânduri îmi zburau prin cap și alte plăceri mi se deșteptau în suflet, și în loc de înțelepciune, mă făceam tot mai neastămpărat și dorul meu era acum nemărginit; căci sprintar și înșelător este gândul omului, pe ale căruia aripi te poartă dorul neconitenit și nu te lasă în pace, până ce intri în mormânt.

Însă vai de omul care se ia pe gânduri! Uite, cum te trage pe furiș apa la adânc, și din veselia cea mai mare cazi deodată în uricioasa întristare.

Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată. Si drept vorbind, acesta-i adevărul.

Ce-i pasă copilului, când mama și tata se gândesc la neajunsurile vieții, la ce poate să le aducă ziua de mâine, sau că-i frământă alte gânduri pline de îngrijire. Copilul încălecăt pe bățul său gândește că se află călare pe un cal de cei mai strașnici, pe care aleargă cu voie bună, și-l bate cu biciul, și-l strunește cu tot dinadinsul, și răcnește la el din toată inima, de-ți ie auzul; și de cade jos, crede că l-a trântit calul, și pe băț își descarcă mânia în toată puterea cuvântului...

Așa eram eu la vîrstă cea fericită, și aşa cred că au fost toți copiii, de când îi lumea asta și pământul, măcar să zică cine ce-a zice.

Când mama nu mai putea de obosită și se lăsa căte oleacă ziua să se hodihnească, noi băieții tocmai atunci rădicam casa în slavă. Când venea tata noaptea de la pădure din Dumesnicu, înghețat de frig și plin de promoroacă, noi îl spăriam sărindu-i în spate pe întuneric. Si el, cât era de ostenit, ne prindea căte pe unul, ca la baba-oarbă, ne rădica în grindă, zicând: „Tată mare!” și ne săruta mereu pe fiecare. Iar după ce se aprindea opaițul și tata se punea să mănânce, noi scoteam mâtele de prin ocnițe și cotruță și le flocajăm și le șmotream dinaintea lui, de le mergea colbul; și nu puteau scăpa bietele mâte din mâinile noastre până ce nu ne zgâriau și ne stupeau ca pe noi.

În revista junimistă văd lumina tiparului și alte povestiri, apoi primele două părți din *Amintiri din copilarie* (1881), partea a treia apărând în numărul din 1 martie 1882 al revistei junimiste. În 1877, pe când lucra la „povestea” despre *Harap-Alb*, suferă prima criză de epilepsie. După 1884, boala „fratelui Mihai” va contribui tot mai adânc la agravarea proprietății sănătății. În 1887 renunță la învățământ și solicită pensionarea. Boala își agravează. La 31 decembrie 1889, în noaptea de Anul Nou, povestitorul se stinge din viață.

Nicolae Vermont, *Botezul*

— Încă te uiți la ei, bărbate — zicea mama — și li dai paiele! aşă-i? Ha, ha! bine v-au mai făcut, pughibile spurcate ce sunteți! Că nici o lighioaică nu se poate aciuă pe lângă casă de răul vostru. Iacă, dacă nu v-am săcelat astăzi, faceți otrocol prin cele măte și dați la om ca cânii prin băt. Ara! D-apoi aveți la știință că vă prea întreceți cu dediochiul. Acuș ieu varga din coardă și vă croiesc de vă merg peticile.

— Ia lasă-i și tu, măi nevastă, lasă-i că se bucură și ei de venirea mea, zicea tata, dându-ne huța. Ce le pasă: lemne la trunchi sunt; slănină și făină în pod este de-a volna; brânză în putină, aseminea; curechi în poloboc, slava Domnului! Numai de-ar fi sănătoși să mănânce și să se joace acum cât îs mititei, că le-a trece lor zburdăciunea, când or fi mai mari și i-or luan grijile înainte; nu te teme că n-or scăpa de asta. Ș-apoi nu știi că este o vorbă: Dacă-i copil, să se joace; dacă-i cal, să tragă; și dacă-i popă, să cetească...

— Tie, omule — zise mama — așa ță-i a zice, că nu șezi cu dânsii în casă toată ziulică să-ți scoată peri albi, mânca-i-ar pământul să-i mănânce, Doamne iartă-mă! De-ar mai veni vara să se mai joace și pe afară că m-am saturat de ei ca de mere pădurete. Câte drăcării le vin în cap, toate le fac. Când începe a toca la biserică, Zahei al tău cel cuminte fuga și el afară și începe a toca în stative, de părăie păreții casei și duduie fereștile. Iar stropșitul de Ion, cu talanca de la oi, cu cleștele și cu vătrariul, face o hodorogeaală și un tărăboi, de-ță ie auzul; apoi își pune câte o țoală în spate și câte-un coif de hârtie în cap și cântă „aliluia și Doamne miluiește, popa prinde pește”, de te scot din casă. Și asta în toate zilele de câte două-trei ori, de-ță vine câteodată să-i coșești în bătaie, dacă-i sta să te potrivești lor.

— ... Poi dă, măi femeie, tot ești tu bisericoasă, de s-a dus vestea; încaltea ță-ai făcut și băieții biserică aici pe loc, după cheful tău; măcar că-ță intră biserică în casă, de departe ce-i... De-amu punetă-vă pe făcut privigheri de toată noaptea și parascovenii câte vă place, măi băieți, dacă vi-i voia să vă deie mă-ta în toate zilele numai colaci de cei unși cu miere de la Patruzeci de sfinți și colivă cu miez de nucă.

Femei torcând. Ilustrație de K. Hielscher

— Ei, apoi! minte ai, omule? Mă mieram eu de ce-s și ei aşa de cumiști, mititeii; că tu le dai nas și le ții hangul. Ia privește-i cum stau toți treji și se uită întă în ochii noștri, parcă au de gând să ne zugrăvească. Ian să-i fi sculat la treabă, ș-apoi să-i vezi cum se codesc, se drâmboiesc și se sclifosesc, zise mama. Hai! la culcat, băieți, că trece noaptea; vouă ce vă pasă, când aveți de mâncare sub nas!

Și după ce ne culcam cu toții, noi băieții, ca băieții, ne luam la hârjoană și nu puteam adormi de incuri, până ce era nevoie biata mama să ne facă musai câte un șurub – două prin cap, și să ne deie câteva tapangele la spinare. Și tata, săturându-se câteodată de atâtă gălăgie, zicea mamei:

— Ei tac, tac! ajungă-ți de-amu, herghelie! Știi că doar nu-s babe să chirotească din picioare!

Însă mama ne mai da atunci câteva pe deasupra și mai îndesate, zicând:

— Na-vă de cheltuială, ghiavoli ce suntet! Nici noaptea să nu mă pot hodihni de incotele voastre?

Și numai aşa se putea liniști biata mamă de răul nostru, biată să fie de păcate! Ș-apoi socotiți că se mântuia numai cu atâtă? Țai găsit! A doua zi des-dimineață le începeam din capăt. Și iar lua mama nănașa din coardă și iar ne jnăpăia, dar noi parcă bindiseam de asta?... Vorba ceea:

Pielea rea și răpănoasă:

Ori o bate, ori o lasă.

Și câte nu ne venea în cap, și câte nu făceam cu vârf și îndesate, mi-aduc aminte, de parcă acum mi se întâmplă.

Mai pasă de ține minte de toate cele și acum aşa, dacă te slujește capul, bade Ioane!

(Ion Creangă,
Povești, amintiri, povestiri,
Editura Minerva, București,
1975 — Patrimoniul)

LUMEA SATULUI — „DORUL DE HUMULEȘTI”

Universul *Amintirilor din copilărie*

- Lumea satului, fundal al evoluției protagonistului
- „Întoarcerea la origine”: „o posibilitate de a înnoi și regenera existența celui care o întreprinde”
(Mircea Eliade)
- Casa părintească: loc privilegiat al copilăriei (spațiu ocrotitor; „spațiu-cuib” — Vl. Streinu)

1. Precizați coordonatele spațiului-cadru în care se desfășoară acțiunea din fragmentul literar dat.

2. Argumentați în cel mult 5 enunțuri ce reprezintă, în viziunea autorului, lumea satului.

3. Identificați detaliile în măsură să reconstituie atmosfera din anii copilăriei în fragmentul literar studiat.

Satul, întâmplările și oamenii reprezintă, în evocarea scriitorului, o proiecție în imagine obiectivă a unui dor de copilărie și de locurile acesteia, fabulosul îmbinându-se cu istoricul. În *Amintiri din copilărie*, Ion Creangă a amestecat viața cu ficțiunea, materialul documentar, etnografic stând alături de imagini artistice de o frapantă originalitate, de caractere individualizate, desfășurate într-un spațiu și un timp al lor.

COPILĂRIA — SPAȚIU AL JOCULUI

Spațiul imaginari

- Tema: „un material primar de bază”
(Ph. Chardin)
- Ficțiunea: reprezentare produsă de imaginația cuiva fără corespondent în realitate. Calitatea ei de a sugera întâmplări adevărate, cele înfățișate reprezentând de fapt o plăsmuire a imaginatiei.

1. Identificați patru-cinci elemente prin care să stabiliți prezența, în acest fragment, a temei jocului.

2. Descoperiți, în acest context, motivele literare în jurul cărora este construit textul.

3. Explicați, din această perspectivă, titlul operei literare *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă. Aveți în vedere și următoarea opinie critică:

„În *Amintirile* lui Creangă nu este nimic individual, cu caracter de confesiune ori de jurnal. Creangă povestește copilăria copilului universal.”

(G. Călinescu)

4. Ce relație puteți stabili între tema *Amintirilor din copilărie* și spațiul în care este plasată acțiunea din această operă literară?

5. Identificați principalele teme în funcție de care se organizează universul ficțional din *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă.

■ **Autor:** creator al unei opere literare, persoana ce semnează cartea și a cărei viață se desfășoară în afara lumii evocate de ea.

■ **Narator:** povestitor (element în constituirea discursului), ipostază literară a autorului real, a cărui viață se desfășoară numai în lumea creată de autor.

■ **Identitatea autor–nătator** poate fi întâlnită în genul memorialistic — în amintiri, jurnal etc.

■ **Autobiografia:** specie a literaturii memorialistice cuprinzând povestirea propriei vieți de către o personalitate literară, artistică, istorică, politică etc. Poate lua aspect de roman.

St. Dimitrescu, *Târg la Săliște* (fragment)

MOTIVUL și TEMA: noțiuni fundamentale care denumesc aspecte esențiale ale structurii operei literare.

■ **Tema** (fr. *thème*, lat. lit. *thema*, „subiect” de discuție, de tratat într-o lucrare) reprezintă un aspect general al realității surprins artistic în opera literară (natura, dragoste, destinul, copilăria, avarija etc.). „Conceptul de temă, spune Tomașevski, este unul de însumare, de unificare a materialului lexical al lucrării.” „Motivele se coreleză între ele, constituind țesătura tematică a lucrării.” (B. Tomașevski, *Teoria literaturii. Poetica*)

Toate elementele constructive ale operei literare contribuie la configurarea temelor. Tema își subordonă, de obicei, motivele, dar în opera literară de mică întindere se întâmplă ca tema și motivul să coincidă.

JOCUL — UN MOD DE EXISTENȚĂ

1. Înțelesă ca stare de maximă libertate și ferire, copilăria este o vîrstă care se confundă cu jocul. Selectați, din textul studiat, secvențele care ilustrează diferite ipostaze ale jocului.

2. Cum vă explicați plăcerea pentru joc a copiilor? Numiți câteva dintre jocurile specifice copilăriei voastre, evidențiind, unde e cazul, însușirile pe care o parte dintre convențiile acestor jocuri le solicită participanților.

3. Alcătuți familia lexicală a substantivelor *copilărie și joc*.

„Într-o lume ca spectacol, povestitorul își asumă rolul celui ce parcurge drumul inițierii în cunoașterea cosmosului totalizant al obiectelor și ființelor [...]. Actul înscenării devine o reeditare a existenței anterioare, gesturile se ritualizează, universul dobândește candoarea și puritatea lumii primare, toate acestea ca reflex al unei promisiuni de libertate pe care o oferă jocul.”

(Constantin M. Popa)

JOCURI ȘI JUCĂRII

■ **Mitul** este o povestire fabuloasă care cuprinde credințe ale popoarelor antice despre originea universului și a fenomenelor naturii, despre evenimente petrecute în timpuri arhaice, despre zei și eroi legendari etc.

■ **Trăsături definitorii:**

— Mitul este o poveste al cărei subiect se referă la un eveniment creator petrecut la începutul lumii.

— Faptele relatate se caracterizează prin permanentă (*timpul mitic*) și repetabilitate (*timpul istoric*).

— Personajele mitice sunt făpturi supranaturale (zei, semizei, eroi etc.).

— Miturile au valoare explicativă (de exemplu, explică fenomene ale naturii).

— Mitul se înrudește cu literatura.

1. Citiți cu atenție textul următor:

„Când venea tata noaptea de la pădure din Dumesnicu, înghețat de frig și plin de promoroacă, noi îl spăriam sărindu-i în spate pe întuneric. Și el, cât era de ostenit, ne prindea câte pe unul, ca la baba-oarba, ne rădica în grindă, zicând: «Tâta mare!» și ne săruta mereu pe fiecare. Iar după ce se aprindea opaițul și tata se punea să mănânce, noi scoteam mâtele de prin ocnițe și cotruță și le flocăiam și le șmotream dinaintea lui, de le mergea colbul; și nu puteau scăpa bietele mâte din mâinile noastre până ce nu ne zgâriau și ne stupeau ca pe noi.

— Încă te uiți la ei, bărbate — zicea mama — și li dai paiele! aşă-i? ha, ha! bine v-au mai făcut, pughibale spurcate ce sunteți! Că nici o lighioaie nu se poate aciuia pe lângă casă de răul vostru. Iaca, dacă nu v-am săcelat astăzi, faceți otrocol prin cele mâte și dați la om ca cânii prin băt. Acuș ieu varga din coardă și vă croiesc de vă merg peticele!

— Ia lasă-i și tu, măi nevastă, lasă-i că se bucură și ei de venirea mea, zicea tata, dându-ne huța.”

a) Selectați din acest fragment elementele referitoare la copilărie și la anumite forme de manifestare a acesteia. Ce forme ale jocului apar în acest text?

b) Exprimăți-vă părerea cu privire la reacția părintilor față de jocurile copiilor.

c) Transformați în vorbire indirectă schimbul de replici dintre părintii lui Nică.

2. Găsiți câte un sinonim pentru cuvintele subliniate în textul de mai jos:

„Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă și *nevinovată*.”

3. Indicați patru expresii / locuțiuni care să conțină cuvântul *joc*. Folosiți, în acest sens, definiția acestui cuvânt, aşa cum apare în *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX).

4. Explicați înțelesul expresiei: „ridicam casa în slavă”.

5. Precizați sensurile pe care Ion Creangă le atribuie cuvintelor subliniate în contextele următoare:

■ Mitul este o narăjune care are în centru un eveniment creator plasat la începuturi, dar fără o determinare temporală precisă (**atemporal**) datorită marii lui puteri de **generalizare și repetare**.

■ *Amintiri din copilărie* este o operă în mare parte de ficțiune. Episoadele, imprecise ca datare, sunt născocite în scopul de a produce haz. Accentul nu cade pe epic, ci pe reprezentarea dramatică.

■ **Amintirea:** specie a genului epic în proză, aparținând literaturii memorialistice, cuprinzând întâmplări trăite, impresii din viața scriitorului. Amintirile se bazează pe măiestria artistică a scriitorului în evocarea diferitelor întâmplări, neurmărind oglindirea cronologică a întregii lui vieți, ci prezentarea discontinuă a anumitor etape, momente din viața acestuia.

■ **Punctul de vedere (vizuina):** optica sau perspectiva din care sunt înfățișate evenimentele ce compun universul fictiv al unei operei literare. Reprezintă un reper fundamental pentru cititor, pentru înțelegerea și interpretarea fapelor narate.

- a) „Dacă-i copil, să se joace, dacă-i cal, să tragă...”
b) „Dacă te-ai băgat în joc, trebuie să joci.”

6. Alcătuți:

- a) patru contexte în care derivate ale cuvintelor *copil* și *joc* să fie folosite, pe rând, ca adjective și ca substantive;
- b) două enunțuri cu expresii sau locuțiuni verbale care să aibă în structura lor cuvântul *joc*.

„Scriitori ca Creangă nu pot apărea decât acolo unde cuvântul e bătrân, greu de subînțelesuri, aproape echivoc și unde experiența s-a condensat în formule nemîșcătoare, tuturor cunoscute, aşa încât opera literară să fie aproape numai o reaprindere a unor elemente tocite de uz. Era mai firesc ca un astfel de scriitor de cuvinte să răsără peste câteva veacuri, într-o epocă de umanism românesc. Născut cu mult mai devreme, Creangă s-a ivit acolo unde există o tradiție veche și deci și un fel de erudiție, la sat, și încă la satul de munte de dincolo de Siret, unde poporul e neamestecat și păstrător și-și exprimă experiența impersonal și aforistic...”

Există latent, în popor, mii de Creangă: unul singur până acum a sublimat mesajul lor.

Creangă este o expresie monumentală a naturii umane în ipostaza ei istorică ce se numește poporul român sau, mai simplu, e poporul român însuși, surprins într-un moment de genială expansiune. Ion Creangă este, de fapt, un anonim.”

(G. Călinescu, *Ion Creangă: Viața și opera*)

JOCUL — ÎNTRE TRADIȚIE ȘI MAGIE

1. Transcrieți din opera literară *Amintiri...* (capitolele I–IV) cel puțin patru-cinci secvențe în care sunt descrise diferite jocuri și întâmplări.
2. Definiți copilăria ca spațiu al jocului și al spiritului creator. Explicați, în acest sens, rolul comparațiilor din textul următor în evidențierea intensității jocului la vîrstă copilăriei:

Se poate vorbi despre:

a) viziunea obiectivă:

relatarea evenimentelor exclude orice implicare a celui care povestește; naratiunea poate fi atât la persoana I, cât și la persoana a III-a (la persoana I, naratorul este doar un martor al evenimentelor, fără să se implice);

b) viziunea subiectivă:

relatarea evenimentelor este însotită și de informații despre narator; dacă povestirea este la persoana I, naratorul este **protagonist** (participă la acțiune); dacă povestirea este la persoana a III-a, pe lângă narator apare și un personaj în conștiința căruia se reflectă celelalte personaje (**personaj reflector**), din perspectiva căruia luăm cunoștință de lumea evocată.

„Să eu eram vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros ca vântul în turbarea sa.”

Observați:

- a) copilăria: stare de libertate și de fericire;
- b) varietatea jocurilor ca forme de manifestare a umanismului;
- c) dimensiunea jocului în evocarea copilăriei;
- d) sentimentul de fericire ce domină evocările despre copilărie și jocuri;
- e) rolul lexicului și al unor procedee artistice în conturarea unor spații de viață specifice copilăriei.

Operele literare sunt creații care aparțin literaturii, artă realizată prin *cuvânt*. Principala caracteristică a unei opere literare este transfigurarea artistică a elementelor realității cu scopul sensibilizării în plan afectiv a celor cărora li se adresează. Opera literară se definește ca o sinteză între un *conținut* (elementele realității transfigurate subiectiv) și o *formă* (modul de organizare a conținutului). Aceasta se realizează printr-un limbaj specific, prin excelență artistic, sprijinit îndeosebi pe sensuri figurate. O caracteristică importantă a operei literare o constituie prezența imaginilor artistice (poetice) și a figurilor de stil.

Literatură: totalitatea scrierilor dintr-o limbă sau din toate limbile și din toate domeniile (*literatură științifică*, *literatură de specialitate*). Literatura *națională* desemnează ansamblul operelor literare ale unui popor, scrise în limba națională a acestuia. Literatura *universală* include valorile literaturilor naționale, operele cele mai reprezentative pentru fiecare dintre aceste literaturi.

Scoarță românească de la 1850

„TEORIA JOCURILOR” — ÎNTRE JOCURI ȘI JUCĂRII

■ **Jocul** — manifestare spontană a instinctului ludic. Importanța jocului în largirea „cercurilor concentrice ale cunoașterii. Orice joc este în primul rând și mai presus de toate o acțiune liberă.”

(Johan Huizinga)

■ Formule ludic-infantile

■ **Roger Caillois**

(1913–1979)

Scriitor și eseist francez. Autor a numeroase lucrări pe teme sociale, culturale și literare.

A. **Paidia** („ceea ce ține de copil”; joacă, divertisment)

B. **Ludus**
(ludic: fr. *ludique*; lat. *ludus* „referitor la jocuri”)
• *ludus, ludere*, „joc, a juca”; • *iocus, iocari*, „joc, a juca”

1. „Prezent pretutindeni în operă, jocul are valoarea unei categorii estetice. Funcția ludicului [...] este potențată de libertatea spiritului creator. Jucându-se, copilul descoperă măreția creației, dar și învață, la rându-i, să construiască prin imagine o lume.”

(Constantin M. Popa)

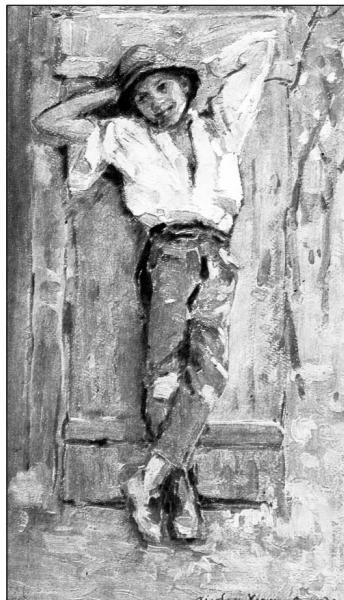
Sușineți afirmația de mai sus prin selectarea unor secvențe sugestive prin interesul eroului *Amintirilor din copilarie* față de cele mai diverse forme de joc:

- joaca de-a biserică
- joaca de-a calul
- jocurile înainte de culcare
- jocurile de la scăldat
- jocurile de-a baba-oarba
- jocurile de la horă sau de la săzători etc.

Ca tip de manifestare spontană a instinctului ludic, jocul este definit de Roger Caillois (în *Teoria jocurilor*) cu termenul de *paidia*, în măsură să exprime, cu alte cuvinte, exuberanța fericirii, puterea de improvizație și veseliei, nevoia de agitație, de vacarm:

„La o extremitate domnește aproape fără să-și împartă domnia cu nimeni un principiu comun de divertisment, de turbulență, de improvizație liberă și de încântare fără griji, prin care se manifestă o oarecare fantezie necontrolată care se poate desemna sub numele de *paidia*.

La extremitatea opusă, această exuberanță poznașă și spontană este aproape în întregime absorbită, în orice caz disciplinată, de o tendință complementară, inversă sub unele aspecte, dar nu sub toate, naturii sale anarhice și capricioase: o nevoie crescândă de a o supune unor convenții arbitrare, imperative și dinadins jenante, de a contrazice tot mai mult, ridicând fără încetare în fața ei șicane tot mai stânjenitoare, în scopul de a-i îngreuna ajungerea la rezultatul dorit. Acesta rămâne perfect inutil, cu toate că pretinde o cantitate mereu mai mare de eforturi, răbdare, îndemânare sau ingeniozitate. Numesc *ludus* acest al doilea component.”

Nicolae Vermont, *Copil*

Propunând o clasificare a jocurilor în „multitudinea și varietatea infinită” a acestora, R. Caillois distinge „patru rubrici principale, după cum în aceste jocuri predomină rolul *competiției*, al *norocului*, al *simulacrului* sau al *vertijului*. Eu le numesc respectiv *Agôn*, *Alea*, *Mimicry* și *Ilinx*. Toate patru sunt legate de domeniul jocului: se joacă fotbal, bile sau șah (*agôn*), se joacă la ruletă sau la loterie (*alea*), se joacă de-a pirații sau joacă Neron sau Hamlet (*mimicry*), se joacă pentru a provoca în sine, printr-o mișcare rapidă de rotație sau de cădere, o stare organică de confuzie și de zăpăceală (*ilinx*).”

2. Definiți conținutul și formele specifice de manifestare a celor patru categorii de joc stabilite de R. Caillois.

3. Dați exemple de jocuri din copilăria voastră, încercând o repartizare a lor în categoriile de mai sus.

4. Amintiți două-trei tipuri de jocuri în care rolurile să fie asumate de adulți. Numiți elementele în măsură să determine, în aceste ipostaze ale jocului, o trecere dinspre lumea jocului spre cea a realității.

5. Selectați din *Amintiri...* (capitolele I-IV) patru-cinci pasaje prin care să ilustrați varietatea jocurilor din aria clasificării operate de R. Caillois în eseul *Jocurile și oamenii* (cap. *Teoria jocurilor*):

Jocuri competitive (<i>Agôn</i>)	„tencușă”; „de-a mijoiarca”; „baba-oarba”	Exprimă dorința de comunicare	Spațiul întrecerii: casa părintească
Jocuri de noroc (<i>Alea</i>)	„tăbăcăreasa”; „concină”	„Ilustrează dorința țăranului român de a-și domina destinul.” (Constantin M. Popa)	
Jocuri ce presupun travestiul și simulacrul (<i>Mimicry</i>)	„așezarea postelor”; „de-a papa”; „plugul”; „a sta la taclale”; „arta (bucuria) rostirii”	„Atestă apetența pentru amuzamentul gratuit, dar și pentru superiorul joc al spiritului tradus prin jocul de cuvinte.” (<i>idem</i>)	
Jocuri ce au ca rezultat apariția vertijului (<i>Ilinx</i>)	„hora” (dansul popular): Corăbiasca, Măriuța, Horodinca, Alivencile, Țiitura	„Ca la ușa cortului, hori și alte cântece sculătele, ca aceste, de jucam până ce asudau podelele.”	

UMOR ȘI BUNĂ DISPOZIȚIE

■ Portretizarea și individualizarea personajelor

■ „Puterea lui Creangă de a individualiza atitudinile, gesturile și tipurile este dintre cele mai mari.”

(Tudor Vianu)

■ **Farsă**, s.f. Faptul de a păcăli pe cineva cu scopul de a se amuza; păcăleală, festă. (DEX)

Nicolae Grigorescu,
Studiul pentru un car cu boi
(fragment)

■ Umorul este una dintre formele comicului care înfățișează aspecte caraghoase, ridicolе într-o manieră îngăduitoare, fără a le sanctiona drastic ori a le nega total. Presupune intelligentă, delicate și o ironie indulgentă. O formă a umorului este *autopersiflarea*.

1. „Privit între umoriștii lumii, Ion Creangă este un adevărat umorist prin ceea ce istoric s-a constituit în arta umorului”. (Eugen Todoran)

Relatați, în maximum cinci enunțuri, o scenă umoristică din *Amintiri...*

2. Comparați farsele în serie din *Amintiri...* cu întâmplări din lumea lui Păcală sau a lui Harap-Alb.

3. Povestați celebra scenă din capitolul al III-lea din *Amintiri...* în care Oșlobanu, chemat la tablă, scapă din săn „ursul” — rotocolul de mămăligă cu brânză prăjit pe jăratic.

4. Comentați efectele comice ale altor două jocuri despre care se vorbește în *Amintiri...* Explicați prin ce aspecte stârnesc aceste întâmplări o anumită bună-dispozitie.

IPOSTAZE ALE NARATORULUI-PROTAGONIST

„Amintirea la Creangă este un gest magic. Copilăria, «partea cea mai bogată a vietii sale, peste care, fire simplă, nu poate trece» (G. Călinescu), invadăază, acaparează pagina la modul absolut și o face obligându-l pe naratorul matur să se retragă în umbră, să dispară.”

(Irina Petras)

1. Alcătuiți în scris portretul lui Nică, orientându-vă după întâmplările al căror protagonist este acesta (fragment studiat).

2. Realizați succinte prezenteri ale celorlalți copii din *Amintiri...* Precizați ce semnificații majore capătă pentru copil peripețiile și evenimentele la care participă.

3. Analizați ritmul rapid în care se succed întâmplările în *Amintiri...*, evidențind modul în care episoadele se grupează sub semnul jocului și al plăcerii de a se hârjoni. Comentați tonalitatea optimistă, degajată a evocării acestor peripeții.

- Naratorul-protagonist
- Dimensiunea biografică (proprie romanului realist)
- Opțiunea pentru narativă la persoana I

„Să se observe că atât Creangă, în ipostaza de erou-povestitor, cât și eroii ce-i populează amintirile ori basmele au o unică vârstă, aceea în care sunt fixați o dată pentru totdeauna de timpul etern al povestirii [...]. Ideea este că, înainte de a fi indivizi umani, ei exprimă diferențele vîrste ale individualității umane în structurile ei imuabile: copilul, Tânărul, omul matur, bătrânul.”

(Nicolae Ciobanu)

AMINTIRI DIN COPILĂRIE, ROMAN AUTOBIOGRAFIC

- **Bildungsroman:** roman care prezintă procesul de formare a unei personalități pe fundalul social al epocii. Exemple de romane de formare: *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* de Goethe; *David Copperfield* de Dickens; *Un om sfârșit* de G. Papini; *Jocul cu mărgele de sticlă* de H. Hesse; *Doctor Faustus* de Th. Mann.
- Identitatea autor-narator-erou: condiția esențială a existenței scrierii autobiografice
- „Eroul poate să semene cât vrea cu autorul, cât timp el nu poartă același nume, nu este nimic de făcut”.

(Philippe Lejeune)

- Participarea lirică a povestitorului, care nu povestește lumea, ci se povestește pe sine contemplant lumea

1. Demonstrați caracterul subiectiv al operei literare *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă. Aveți în vedere și următoarea afirmație critică:

„Ceea ce spune el nu e valabil prin conținutul obiectiv, ci prin cel subiectiv. Povestitorul, prin judecățile asupra lumii din afară, se caracterizează obiectiv numai pe sine.”

(G. Călinescu)

2. Argumentați, într-o compunere de maximum 10–15 rânduri, caracterul liric al *Amintirilor...* Aveți în vedere:

- a) emoția eternă a omului în fața copilăriei;
- b) sentimentul ireversibilității timpului;
- c) plăcerea de a povesti despre propria existență și de a se contempla povestind despre sine.

3. Explicați, în cel mult trei-patru enunțuri, efectele stilistice ale pronumelui *-mi* din enunțul:

„[...] parcă-mi saltă și acum inima de bucurie.”

„Majoritatea jocurilor tradiționale aflate azi în repertoriul copiilor, ca și o bună parte a jocurilor sportive, aveau cândva un caracter religios și un substrat magic. Aceste trăsături sunt prezente într-o seamă de jocuri populare ce fac parte din riturile calendaristice de renovare a timpului și de stimulare a forțelor naturii, precum *Brezaia*, *Capra*, *Turca*, *Plugușorul*, *Buhaiul*, *Căluții* etc. Au persistat în comunitatea sătească a românilor și jocurile magice de

Nicolae Brana,
Amiază pe câmp (fragment)

- *Amintiri din copilărie*:
 - povestire retrospectivă în proză, realizată de o persoană reală despre propria existență;
 - accentul pus pe viața individuală, în particular pe istoria propriei personalități

provocare a ploii (*Paparudele, Caloianul, Mumapoii*) sau jocurile de izgonire a bolilor și a Ielelor, precum *Jocul călușarilor*. Foarte vechi, având și un caracter cvasiuiversal, sunt *jocurile de noroc: arșicile și zarurile* [...]. Un complicat simbolism al numerelor, culorilor și al formelor geometrice includ și *jocurile de cărți*, în special *Tarotul*. Jocurile de întrecere în forță și dexteritate, luptele și turnirurile de tot felul includeau elemente de sacrificiu destinat unei divinități protectoare, dar și de simulare a forțelor vieții. [...] Jocurile tradiționale se desfășoară după un anumit scenariu. [...] Orice joc tradițional încorporează gesturi și cuvinte magice, dans și cântec, având funcții de incantație. [...] Jocurile cu *mingea*, cu *cercul*, cu *pietricica* au avut cândva un simbolism solar sau lunar și li se atribuau funcții cosmologice. [...] Cercetările mai recente asupra folclorului copiilor ne arată, în mod paradoxal, că repertoriul ludic infantil a conservat adesea rituri, forme de magie verbală, muzicală și coregrafică dispărute în formele majore ale folclorului."

(Ivan Evseev,

Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale)

ATELIER DE CREAȚIE

Aurel Băesu,
Tărânci pe gânduri (fragment)

1. Indicați două argumente cu ajutorul cărora s-ar putea demonstra că *Amintiri din copilărie* face parte din categoria unui roman autobiografic. Aveți în vedere și următoarea opinie critică:

„Din perspectiva acestei condiții [a identității de nume între autor, narator și personaj], textul lui Ion Creangă ar reprezenta un roman autobiografic pentru că identitatea de nume a autorului cu personajul narațiunii nu se realizează la modul explicit: *Amintiri din copilărie* este o scriere semnată de Ion Creangă, dar eroul povestirii se numește «Nic-a lui Ștefan a Petrei, om de treabă și gospodar din Humulești».”

(I. Holban, *Ion Creangă — Spațiul memoriei*)

LITERATURA — JOC AL CREATIVITĂȚII ARTISTICE

(PRE)TEXT

TUDOR ARGHEZI
(1880–1967)

■ S-a născut la 21 mai 1880, la București. Debutăză la vîrsta de 16 ani, în „Liga ortodoxă” a lui Al. Macedonski, sub semnătura Ion Theo. Conduce și editează revistele „Cronica”, „Cuget românesc”, „Bilete de papagal”, fiind prezent în presa vremii peste 60 de ani.

■ Bogate în semnificații, în forțe expresive, cuvintele din rimă au la Arghezi o mare putere de evocare. Selectați din lirica argheziană astfel de asocieri de termeni, cu efecte artistice remarcabile: scântei – tei; leacul – berbeleacul; ropote – clopote; târnăcopul – năpărstocul.

HORĂ DE BĂIEȚI

de TUDOR ARGHEZI

Într-o țară care-a fost
Era mare cel mai prost.

Bi-ba, ba-ba
Li-ba, la-ba.

Țara unde-i bun tutunul
Avea proști unul și unul.

Bi-ba, bo-bi
Ri-bo, ro-bi.

Cine-oleacă-avea de cap
Și-l punea după dulap.

Hu-hu, bu-hu
Bu-hu, hu-hu.

Pentru că omul cel mare
Se-alegea după picioare.

I-ha, ba-ha
Ba-ha, i-ha.

■ Debut editorial în 1927, cu volumul de versuri *Cuvinte potrivite*, urmat de *Flori de mucigai* (1931); *Cărticică de seară* (1935); *Versuri de seară, Hore* (1939); *Cântare omului* (1956); *Stihuri pestrițe* (1957); *Frunze* (1961); *Poeme noi* (1963); *Cadente* (1964); *Silabe* (1965); *Ritmuri* (1966), alături de alte volume în proză, traduceri și tablete. Se poate spune că, după Eminescu, Arghezi realizează cea mai adâncă reformă a limbii poetice pe care o poate înregistra istoria literaturii noastre moderne.

■ Poetul se stinge din viață la 14 iulie 1967, la București.

■ „Artist cu variate mijloace de expresie, cu o sensibilitate alcătuită din rezonanțe de orgă și suavități de cor de înger, Tudor Arghezi și-a creat o limbă poetică scăpărând așchii învăluite în pulbere fină; în cartea liricii noastre, începută de Eminescu, poetul *Cuvintelor potrivite* se aşază imediat în primul rang.”

(Pompiliu Constantinescu)

Umblau solii prin norod
C-un carâmb și-un calapod.

Lu-la, la-lu
Vi-va, va-lu.

Și cinstirea tî se da
După talpă și pingea.

Da-du, du-da
Ga-gu, gu-da.

Dar deștepții fiind prea mulți
Au rămas pe drept desculți.

I-ha, pa-pa
Pa-pa, i-ha.

Am o minte, vai de mine,
Și mă face de rușine.

Cio-ca, bo-ca
Bo-ca, cio-ca.

Spune tu, pe ce-i cunoști
Dintre proști pe cei mai proști?

Zu-ri, zu-ra
Zu-ra, zu-ri

După chică sau chelie?
După unghii sau simbrie?

Pa-vu, ga-vu
La-vu, la-vu.

Fincă, vezi, mai-marele
Și-ascunde picioarele.

Tra-la, ra-la
La-la, la-la.

(Tudor Arghezi, *Versuri*.
Editura 100+1 Gramar, București, 1998)

FORȚA PLASTICĂ A EXPRESIEI

1. Citiți cu voce tare poezia *Horă de băieți* de Tudor Arghezi. Ce anume vi se pare mai interesant la o primă analiză formală („exterioara”) a textului?
2. Invenția verbală argheziană stă în modul cu totul inedit de asociere a cuvintelor. Alegeti, din acest text, cele mai amuzante și surprinzătoare jocuri de cuvinte și combinații sonore. Explicați efectele fonetice

Scrisoare cu tibișirul

„Miracole nesfârșite zac în noi și împrejurul nostru... [...] Miracolul suprem: cuvântul, cu diviziunea lui: limba. Cum s-au născut cuvintele? [...] Dar al cui este cuvântul? Al omului, al naturii? Nu este cuvântul de-un neam cu apele, cu vegetalele, cu mine-reul? A putut cineva să-l «facă», să-l facă viu și energetic, să-l ţie minte înaintea tiparului, să-l treacă urmașilor fără catalog? Cuvântul se moștenește ca bătaia inimii și ca sângele; cu o lingură de sânge s-a făcut.”

(Tudor Arghezi)

- Meditație asupra unor aspecte din viață
- Efectul inedit al unor armonii imitative

Nicolae Iacobovitz,
Scările

comice obținute prin astfel de combinații. Susțineți, în baza unor astfel de expresii, următoarea opinie: „Jocul este modalitatea supremă de a cuprinde esența și universul” (R. Caillois).

■ **Imaginație** (fr. *imagination* < lat. *imaginatio* „capacitatea de a-și aminti, de a rechema imagini”). Etimologic, termenul desemnează facultatea spiritului de a genera imagini, adică reprezentări vizuale, tablouri, scene etc., văzute anterior (imaginea *reproductivă*) sau compuse ulterior din fragmente disparate ale unor reprezentări diverse (imaginea *productivă* sau *fantezie*). În limbajul curent, imaginea a ajuns să însemne facultatea de a crea reprezentări noi, de a inventa, de a închipui.

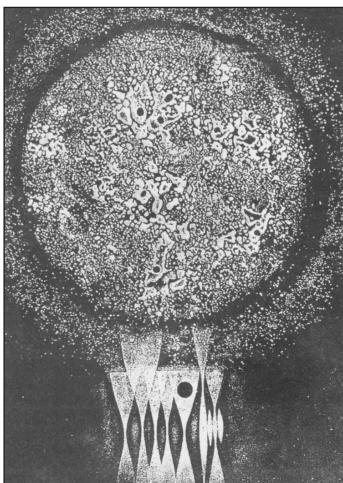
■ **Fantezie** (fr. *fantaisie*, gr. *phantasia* „imaginea”). Imaginea creatoare, capacitatea de a da o formă nouă, independent de realitate, unor percepții și reprezentări anterioare, unor trăiri interioare și unor imagini. La grecii antici și, mai târziu, în evul mediu, fantezia însemna forța creatoare, cu ajutorul căreia imaginea unui obiect poate fi evocată în absență obiectului real. În secolul al XIX-lea, se face distincția între *fantezie* și *imaginea*, prima reprezentând o facultate creatoare, proprie artistului, iar cea de-a doua privind experiența comună.

JOC COPILĂRESC – FILOSOFIE DE VIAȚĂ

1. Formulați succint ideea poetică dominantă exprimată în versurile lui T. Arghezi.
2. Cum se pune de acord problematica gravă abordată de T. Arghezi cu tonalitatea jucăușă a unora dintre versurile poeziei?
3. Stabiliti patru particularități de compoziție și de ordin structural în poezia citată.
4. Selectați cuvinte și expresii menite să ilustreze:
 - a) meditația filosofică asupra unor defecte umane;
 - b) tonul glumeț, ironic, hâtru al poetului.

■ „Mă lupt de o viață întreagă cu cuvintele. Am căutat să le supun și din materia lor plastică să modelez, după gând și simțire, un veșmânt nou pentru idee, pentru sentiment. [...] Am și uitat sirul anilor de când le tot potrivesc. Din zăbava asta m-am ales cu mulțumirea smerită de a fi stârnit câteodată o vibrație nouă în vorbele din vechime și, rânduind un ritm mai rupt, am prins fantoma câte unei imagini poate că imbietoare pentru om. Căci omului îi place poezia.”

(Tudor Arghezi)

Vasile Pintea,
Cosmica

■ „Sectorul gingăș, pur” și „sectorul aspru” al limbii

5. Armonia construcției și a sonorității versului arghezian ating, în *Horă de băieți*, sfere, forme de vizibilă originalitate. Descoperiți, în lirica lui T. Arghezi, și alte elemente de o încărcătură coloristică asemănătoare celor din poezia *Horă de băieți*.

6. Precizați ce aspecte umane sunt ironizate în versurile poeziei *Horă de băieți*.

7. Transcrieți în caiete versurile care surprind următoarele defecte umane:

- a) prostia;
- b) necinstea;
- c) nedreptatea.

8. Identificați elementele în măsură să genereze armonia particulară a poeziei.

9. Comentați rolul refrenului în poezia *Horă de băieți*.

■ **Ironie** (fr. *ironie*, lat. *ironia* „ironie”, gr. *eironieia* „simulare”, „prefăcătorie”). Modalitate de exprimare a coexistenței a două judecăți contrare: una exprimată, socotită neadevărată, alta neexprimată, socotită adevarată. Cu alte cuvinte, ironia (zeflemeaua, persiflarea, batjocura) se manifestă în forme disimulate, opuse celei exprimate. Atitudinea ironică este distantă și critică.

O formă specială de ironie este *autoironia*, în care autorul sau naratorul se ironizează pe sine însuși.

Ironia nu trebuie confundată cu umorul.

FILONUL POPULAR AL LIMBAJULUI ARGHEZIAN

1. Fiind în aparență *poezii-joc*, poeziile din ciclul *Hore* reușesc o interferență între folclor, cu obiceiurile și tradițiile specifice, creionate literar, și problematica etern umană, care își găsesc o nouă și originală formă de expresie. Comentați, din acest punct de vedere, următoarele versuri de Tudor Arghezi:

■ „Temperamentul său poetic e construit pe contrast: nota gravă, severă își îmbină reflexele de plumb cu nota prețioasă, de o linie suplă și simplă în puritatea ei; o ciudată îmbinare de virilitate și grătie feminină, de dur și melodios fuzioneză într-o singură tonalitate.”

(Pompiliu Constantinescu)

■ **Rit. Ritual:** veche credință religioasă. Ceremonial desfășurat după reguli tradiționale, cu prilejul nașterii, căsătoriei, morții, cu prilejul semănatului sau al culesului etc.

■ **Magie:** „veche practică de acțiune asupra obiectelor, ființelor și stărilor din natură și societate, apelându-se la forțe supranaturale”.

(Ivan Evseev)

„Mâțu vru să fie moașe,
Dar se lăsă păgubașe
Din clasa-ntâia primară
A fost broasca dată-afară,

Curcanul, umflat în pene,
Scoate moțul din sprâncene
Cântă-n poartă caterinca.
Directoare: Baba Tinca.”
(*Horă-n bătătură*)

2. Descoperiți în versurile din *Horă de băieți* elementele specifice orașilor și versurilor populare de mai jos:

a) „Aluà-buà-buà
Aluà, țucu-l maica!
Dormi, puiuțule, te-alină,
Maica-i dusă la fărină

.....
Liu-liu-liu, puiuț micuț,
Taci că ți-oi da un puiuț,
Un puiuț de rândunea
Și cu tine s-abua.”

(*Poezia riturilor de trecere. Nașterea*)
b) „Meletică
peletică
pog canopogo
cara gana carga
cararata pune etc.”
(*Descântec*)

3. Analizați rima, ritmul și repetițiile din poeziile incluse în ciclul *Horelor argheziene*.

4. Alegeți din versurile de mai sus ale poeziei *Horă-n bătătură* și din poezia *Horă de băieți* cele mai amuzante asociieri lexicale.

ATELIER DE REDACTARE

1. Realizați fișe literare cu citate din poeziile *ABECE*, *Cântec de boală* și *Horă de hâtru*, de Tudor Arghezi, evidențiind elementele în măsură să genereze armonia particulară a versurilor din aceste texte.

2. Comentați, într-o succintă compunere, puterea expresivă a asociațiilor lexicale din textele numite în exercițiul anterior.

3. Explicați valoarea simbolică a termenului *horă* în structura titlurilor poezilor *Horă de hâtru*, *Horă de băieți*, *Horă de grădină* și *Horă-n bătătură*.

POEZIA CA JOC

■ **Jocul:** modul de a fi al poetului

■ „Era evidentă, încă din prima carte a lui Nichita Stănescu, tendința de a așeza discursul liric sub semnul *jocului*. [...] Formele și semnificațiile *jocului* participă în mod esențial la definirea viziunii... *Jocul* va defini aici, în esență, o strategie a *instaurării semnului*. [...] *Jocul* stănescian poate fi deci caracterizat ca expresie a libertății fanteziste în «lumea obiectelor». [...] Gesticația erotică se menține în zona ambiguă dintre *ritual* și *joc*, între gravitatea și solemnitatea ceremonialului și gratuitatea *jocului*.”

(Ion Pop)

■ **Nichita Stănescu**

(1933–1983). Poet și eseist. S-a născut la 31 martie, la Ploiești. Urmează clasele gimnaziale și liceale la Ploiești (1944–1952). Absolvent al Facultății de Filologie din București (1957).

Frunză verde de albastru
de Nichita Stănescu

Frunză verde de albastru,
mă doare un cal măiastru,
că am zis doar un cuvânt
despre întregul pământ,
și de bine-am zis de morți
și de șase-am zis la sorti,
și-am zis unu de doi
și zăpadă de noroi,
și am vrut să fac cu gura
focul cel făcea arsura
că n-am fost trezit, că dorm
pe un cal cu șa de domn,
alergând pe-un câmp de noapte
de la unu pân' la șapte —
de la șapte pân' la zece
mi-a căzut o viață rece,
de la frunză pân' la umbră
mi-a căzut o viață dublă
ca pământul și cu lună,
noaptea când stau împreună. [...]
Și-am zis verde de albastru,
mă doare un cal măiastru,
pe care mă țin călare
cu capul la cingătoare,
cu călcâiul la spinare
și cu ochiul în potcoave,
și cu inima-n silabe
de mă duc, mări, mă duc
ca toamna frunza de nuc,
ori ca iarna frunza albă

Volume publicate: *Sensul iubirii* (1960), *O viziune a sentimentelor* (1964), *11 elegii* (1966), *Oul și sfera* (1967), *Laus Ptolomaei* (1968), *Necuvintele* (1969), *În dulcele stil clasic* (1970), *Măreția frigului* (1972), *Operele imperfekte* (1972), *Epica Magna* (1978), *Noduri și semne* (1982), *Respirări* (1982). Poetul se stinge din viață în decembrie 1983.

de la floarea de zăpadă...
Frunză verde de albastru,
mă doare un cal măiastru,
potcovit pe lună plină
cu miros de la sulcină,
înhămat pe soare plin
tot cu miros de pelin,
și ținut de gât cu mine
tot în dragoste de tine...

ATITUDINEA FATĂ DE CUVÂNT

1. Citiți cu atenție versurile de mai sus. Căutați notele de ironie și elementele fabulistice din acest text.
2. Identificați aspectele proprii versurilor populare (ritmul, rima, repetiția) în acest text literar.

POEZIA CA JOC (FANTEZIE ȘI IRONIE)

Ecuson

de Emil Brumaru

Îți trimit un ecuson,
Cel mai gingăș și mai trist.
E barat cu bulion
Și-n triunghiul de deasupra
Are-un melc cu crucifix
Care ține pe un corn
Patru fluturi ce-și beau supa
Cu cravatele la fix.
Iar în cel de dedesubt,
Lâng-un domn cu portocală,
Două râme pentru supt
În clipa de plăcuseală.

Balada baionetei din Bayonne

de Șerban Foarță

Olanda vine din Olanda,
cașmirul vine din Cașmir;

■ **Şerban Foarță** (n. 1942). Poet, istoric și critic literar. A publicat: *Texte pentru Phoenix* (versuri), *Simple-roze*, *Şalul*, *Eşarpele Isadorei*, *Areal*, *7 poeme*, *Holorime* (versuri).

Amedeo Modigliani,
Fată din popor

■ Poezia lui Şerban Foarță „este un joc, evident, o petrecere cu vorbe, dar și o abilitate, o fantezie productivă și o ironie inteligență”.

(Eugen Simion)

■ „Poetul se joacă fără complexe (figurate), fără a se jena de postura de *homo ludens*.“

(Gheorghe Grigurcu)

■ „Poetul e un dansator pe funie, jongler de cuvinte, inventator de rime rare [...], exhibiționist plin de ingenuitate și de har.“

(Nicolae Manolescu)

că ni s-a ofilit ghirlanda
cu toate astea nu mă mir...
... Am mai dansat o arleziană,
a mai căzut un batalion:
sclipean Artois o arteziană
și-o baionetă la Bayonne.

De la Berlin venea berlina
și indigoul de la Ind;
iubea Marcel pe Albertina
și era foarte suferind...
Și ne-a cuprins indiferență
și-a mai pocnit câte-un balon:
sclipesc faianțele-n Faenza
și baionetele-n Bayonne.

Voltaire dormea într-o volteră
și, între timp, filosofa;
a mai trecut de-atunci o eră,
a mai căzut câte-o sofa...
... De ce se clatină iatacul
și cad ghiulele pe balcon?
Opriți,
Opriți,
opriți atacul
la baionetă, la Bayonne! [...]

1. Citiți versurile de mai sus. Încercați o analiză în paralel a acestor texte, evidențiind următoarele:

- a) mesajul celor două poezii; b) spiritul lor ludic;
- c) semnificațiile limbajului; d) suavitatea și umorul lor; e) muzicalitatea versurilor; f) structura poezilor; g) semnificația titlurilor celor două poezii.

2. Citiți cuvintele și expresiile din seria de mai jos. Recombinând și asociind acești termeni, construiți o poezie care să se evidențieze prin schema poetică folclorică și printr-o expresivitate sporită a rimei:

- *de voie, de nevoie; • multe și mărunte; • ca vodă prin lobodă; • vrând-nevrând; • harababura-bătătura; • onorabil-vulnerabil; • bairam-căutam; • ochi-deochi; • trecătoare-aripoare; • colțate-aripate; • două-mantauă.*

CUPRINS

1. Joc și joacă

Literatură

„Lumea ca spectacol”: Ion Creangă, <i>Amintiri din copilarie</i>	4
Literatura — joc al creativității artistice:	
Tudor Arghezi, <i>Horă de băieți</i>	19
„Păpușării literare”: Eugen Ionescu, <i>Elegie pentru păpușa cu tărâțe</i>	27
Poezia ludică: Lewis Carroll, <i>Bâzdâbocul</i>	31

Ficțiune și realitate

Jocul ca metaforă a existenței:	
Lucian Blaga, <i>Hronicul și cântecul vârstelor</i>	39

Elemente de comunicare și limbă

Comunicarea. Comunicarea verbală.....	51
Tipuri de texte.....	58
Comicul.....	61
Elementele verbale ale comunicării.....	64

2. Școala

Literatură

Între iluzie și realitate: I.L. Caragiale, <i>Urgent...</i>	72
Bravădă și dragoste de adevăr: Mihail Drumeș, <i>Invitație la vals</i>	85
„În căutarea identității”: Radu Petrescu, <i>Oceanul întors</i>	93
Năzuința către înnoire:	

James Joyce, <i>Portret al artistului în tinerețe</i>	98
---	----

Ficțiune și realitate

În cultul tradiției: Nicolae Iorga, <i>Cea dintâi învățătură</i>	105
--	-----

Elemente de comunicare și limbă

Elementele verbale ale comunicării. Propoziția. Fraza	112
Câmp semantic. Câmp lexical	116
Corectitudine și greșeală în comunicarea verbală.	118

3. Iubirea

Literatură

Utopia iubirii împlinite: Mihai Eminescu, <i>Când însusi glasul</i>	122
Sub semnul misterului feminin:	

Mircea Eliade, <i>Maitreyi</i>	129
--------------------------------------	-----

Desolemnezarea discursului poetic romantic:	
---	--

Mircea Cărtărescu, <i>O seară la operă</i>	143
--	-----

Povești tragice de iubire:	
----------------------------	--

William Shakespeare, <i>Romeo și Julieta</i>	148
--	-----

Ficțiune și realitate

Creație și vibrație: Liviu Rebreanu, <i>Mărturisire</i>	156
Elemente de comunicare și limbă	
Comunicarea orală. Monologul.....	165
Corectitudine și greșală în comunicarea verbală	169
Îmbogățirea vocabularului.....	172
Regimul arhaic. Regimul neologic.....	176

4. Lumi fantastice

Literatură

O călătorie în fantastic:

<i>Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte</i>	182
Sub semnul maleficului: Gala Galaction, <i>Moara lui Călifar</i>	197
Poezia miraculosului: Leonid Dimov, <i>Poemul odăilor</i>	203
Între viață și vis. Atractia către fantastic:	

Th. Gautier, <i>Ibricul de cafea</i>	206
--	-----

Ficțiune și realitate

Literatura S.F.: Stanislaw Lem, <i>Ciberiada</i>	211
--	-----

Elemente de comunicare și limbă

Comunicarea orală. Dialogul	217
-----------------------------------	-----

5. Confruntări etice

Literatură

Sub semnul justiției divine: Ioan Slavici, <i>Moara cu noroc</i>	222
Romanul condiției umane: Augustin Buzura, <i>Vocile noptii</i>	235
Tendința spre demitizare: Mircea Dinescu, <i>Crăciun</i>	242
Logica ilogicului: Ana Blandiana, <i>Pledoarie</i>	245

Ficțiune și realitate

Discursul oratoric: Cicero, <i>Catilinara I</i>	249
---	-----

Elemente de comunicare și limbă

Comunicarea scrisă	256
Figurile de stil	264
Corectitudine și greșală în comunicarea verbală	270

Repere teoretice.....275

Teste de evaluare.....283

Bibliografie selectivă286